

BESEDA

○ SODOBNIH VPRAŠANJIH

IV **1**

AUGUR: MALOMEŠČANSTVO V
AGONIJI

MIRKO JAVORNIK: DVA ODGO-
VORA

SEB. HUBER: O NAPAČNEM IN
PRAVEM KATOLIČANSTVU

JOŽKO JURAČ: GOSPOD NAD-
ZORNIK

INTERIM: FELIKS DE LAMENAIŠ

AUGUR: POLITIČNA KRONIKA
OCENE

IZ DNEVA V DAN

BESEDA
O SODOBNIH VRPAŠANJIH
IZHAJA MESEČNO

Izdaja jo konzorcij; uredništvo in uprava pa sta v Ljubljani,
Miklošičeva cesta 22/I (Delavska zbornica)

Odgovorni urednik: Miro Jeršič v Ljubljani

Tiskarna »Slovenija« v Ljubljani (predstavnik A. Kolman)

Letna naročnina znaša Din 50.— in jo je pošiljati na čekovni
račun poštne hranilnice v Ljubljani št. 16.099

Rokopisi se ne vračajo

Svojim naročnikom

in prijateljem sporočamo, da smo zaradi nepredvidenih težav z lelošnjim letnikom zakasnili in ga zato začenjamo z majem tako, da bomo ta letnik zaključili s prihodnjim aprilom — Vse pa prosimo, da nam ostanete še naprej zvesti in nas podpirate z rednim plačevanjem naročnine in podpornimi zneski — Upoštevajte, da smo odvisni samo od Vas in da ne dobivamo od nikogar nikake podpore — Kot taki smo edina neodvisna in svobodna slovenska revija!

BESEDA

1935

O SODOBNIH VPRAŠANJH

LETO IV

Malomeščanstvo v agoniji

V našem slovenskem javnem življenju ima pojem malomeščanstva poseben pomen. Pri nas je bilo malomeščanstvo stalno le drobna plast, ki je kot smetana plavala na površini. Veliki del naroda je moral od te plasti sprejemati vse, kar se je tej plasti zdelo pomembnega in je bilo zaradi tega stalno v nekaki odvisnosti od te plasti tako v kulturnem, kakor tudi v političnem oziru. Ta plast malomeščanstva se je večinoma zbirala iz malomeščanskega stanu in kdor je iz ostalih ljudskih plasti hotel priti naprej, je moral postati član te malomeščanske kulturne in politične sekte in gorje, če se je pri tej izbiri spotaknil. Obstal je pred durmi v kraljestvo slovenskega duha in če je bil še preveč trdovraten v svojih posebnostih, ki so ga ločile od te malomeščanske plasti, je bil izgubljen na veke za vse anale, ki si jih je družba na površju pisala že za preteklost in hkrati tudi že za bodočnost.

Ta čudna igra se je v našem narodnem življenju že neštetokrat ponovila. Toda vse to se je dalo razumeti v preteklosti, posebno v znaku idej devetnajstega stoletja, ki se je vse povsod razvijalo v premoč malomeščanskega stanu in njegove miselnosti. Tembolj pa je zanimiv ta preobrat šele danes, ko se v enem delu našega malomeščanstva pojavlja gibanje, ki samemu sebi zavija vrat. Tod in tam se pojavljajo drzni poskusi reforme in snujejo se fronte od leve proti desni in človek se kar zgrozi, ko opazi, da se vodstvo teh gibanj preliva v roke, ki bi znale oblikovati in varovati čisto kaj drugega nego čistost najbolj zagrizenih programov sodobnosti. Človeka se nehote poloti strah, kaj je z iskrenostjo naše kulturne linije in kje je tukaj tisti tragični moment, ki lahko zgiba zmet našega življenja tako, da bo to gibanje res izraz vsega kolektivnega hotenja in življenja našega ljudstva.

Zato se nam zdi, da je potrebno, da si v zvezi s tem pogledamo nekoliko поблиžje ves razvoj. V tem presnavljanju naše malomeščanske družbe moramo predvsem ugotoviti dvoje: starejša generacija misli pod gotovimi stvarmi čisto nekaj drugega nego si pod istimi stvarmi misli mlajši rod, ki hodi mogoče ta pota še s starejšo generacijo. Starejša generacija je prišla do teh svojih današnjih spoznanj namreč še zelo kasno in sicer največ iz razlogov razočaranja, ki jih je doživela po zlomu demokracije. Tej generaciji še zmeraj lebdi pred očmi sami ideali svobode in kdor jim bo to stresel s suhega drevesa demokracije, ta bo rešenik človeštva in družabnega reda. Mlajši rod pa je v to dobo spoznanj rasel čisto iz drugih vzrokov in izhodnih točk. Njemu ni beseda svoboda v demokratskem smislu pomenila

mного. Herojskih časov liberalizma ni doživel. Obsodil je kvečjemu lahko njeno pokvečenost v slovenskem življenju. Pojem svobode si mlajši rod predstavlja čisto drugače. Preden je starejši rod še kaj vedel o kolektivnem doživetju, si je mlajša generacija že ustvarila svoje lastne pogoje kolektivnega izživljanja. Ti prvi izbruhi so bili zgolj biološkega značaja in so se v začetku javljali predvsem v skupnih sportnih prireditvah, v taborenjih, v plezalstvu in smučanju. Iz te elementarne nastrojenosti se je mladec nato šele približal kolektivnim problemom splošnega življenja in si je iz njih nato oblikoval svoj življenjski nazor.

Jasno je tedaj, da obstoja v našem sodobnem malomeščanskem gibanju nujen nesporazum in razkol, ki mora postati enkrat javen, ker bo sicer pod svojo neiskreno zvezo porušil vso zgradbo, ki si jo je s toliko muko gradil. Kakor se je ta razkol med mlajšim in starejšim rodom izvršil i na konservativni i liberalni strani, tako se mora izvršiti v tisti plasti, ki si je sedaj po čudnem naključju zagotovila navidezno premoč v našem kulturnem in političnem življenju. Ta neiskrena zveza postaja tako moreča, da postaja nevzdržna in postavila se je na pot našega nadaljnjega razvoja s takšno težo, da pod seboj tlači vse in tako ustvarja videz, ki si ga nekateri razlagajo, da je obupen, drugi pa pravijo, da je le katarza starejšega rodu, ki hoče ujeti korak s časom in z idejami, ki so zanj šele na obzorju.

Vse to bi bilo še znosno, ker bi se dalo tudi opravičiti s tem, da se ne sme razbijati fronta in da je danes res nujno potrebno, da se vsemu vtisne čim močnejši izraz kolektivnega dela in hotenja. Vse ljudsko življenje je treba zajeti v celoti. Duhovno življenje našega ljudstva pa je ravno narekoval malomeščanski stan in zato je ravno v njem treba izvršiti koncentracijo in ga nato pritegniti k resnemu delu, ki bo slonelo ravno na vidikih, ki si jih je najprej priborila mladina. Poleg tega je treba upoštevati še to, da je skrb za delavsko politiko narekovala, da se ne pogloblja prepad med malomeščanstvom in proletarijatom, posebno še tedaj, če malomeščanstvo samo prizna, da je danes borba za zboljšanje možna samo v zvezi z delavskim stanom. Toda to so razlogi, ki so zgolj taktičnega značaja in za nas danes ne morejo pomeniti mnogo. Taktika je mogla zmeraj le pomagati načelom do prodora, nikdar pa se načela niso smela podrediti taktiki.

In v tem oziru je ravno taka zveza mlajšemu rodu zmeraj največ škodovala. Osnovna poteza malomeščanstva je oportunitizem in naravno je, da se je pri prerivanju našega malomeščanstva najbolj bati tega njegovega prilastka. Kjer se namreč mladina zmeraj bolj razkriva v svoji načelni doslednosti, tam se bo že zmeraj našel kak malomeščanski sintetik, ki bo mladini svetoval, to je v skladu z našim narodnim razvojem, ono je pa treba opustiti za boljše čase. Tako se bo iz tega zvarila čudna veriga usodnosti, ki bo sicer uspevala v senci svojega samaritanstva, na ves pokret pa uplivala kot večna agonija. Sicer je jasno, da se vsa mladina ne bo hotela udinjati tej čudni koaliciji, vendar pa bo našemu narodnemu življenju ostalo to, kar se je zgodilo že neštetokrat in se še zdaj ponavlja: kdor ne spoštuje takih zvez višjega političnega in moralnega reda, bodi izvržen iz občestva kulturno snujočih ljudi. Sicer je tak zaključek bore malo pomemben posebno za mlajši rod, vendar pa je predvsem pri nas še zmeraj dovolj konjunkturen in se bo gotovo vzdržal na površju, ker je zelo človeški.

Sicer so take zveze možne tudi drugod in ne samo pri nas. Toda nikjer niso tako usodne. Drugi narodi so prišli do izčiščenja pojmov občestve-

nega kulturnega življenja in do njihovih vrednosti v narodnem življenju že mnogo prej preden so prišli do končne oblike svoje politične enotnosti. Pri nas pa šele rastemo vanjo in je zato ta pot še mnogo važnejša. V početku je izgledalo, da se ta pot lahko vrši predvsem v znaku gibanja mladine, ki je v vseh taborih čutila isto in vedela, kaj hoče. V tej borbi je malomeščanska plast stala dolgo le ob strani. Toda sedaj se je v svoji načelni in idejni agoniji z vso silo prislonila ob mladino in ji vsiljuje svoja izkustva sintez in sektantstva. Dočim bi mlajši rod sam že mogel spoznati v tej ali oni stvari, koliko je v njej pristnega in za naš narodni kolektiv važnega, se starejši rod silno dobro razume na to, kdaj so namestu pesmi hvalnice in kdaj pesmi bojevnice, kdaj je na mestu racionalizem in kdaj je iracionalizem slovenski in kdaj ne. Da izpriča svojo pravovernost, mora starejši rod biti včasih tudi še zelo mnogo bolj radikalen od mlajšega in takrat se lahko ugotovi, kdaj je nujno, da so pesniki politično tendenčni in kdaj ne.

Tako se nam že danes ta čudna zveza med malomeščanstvom in delom mladine dozdeva kot težka mora, polna nedoslednosti. Vemo sicer, da je delitev med mlade in stare v mnogih ozirih obsojanja vredna, toda mlajši rod se mora vendarle zavedati, da bolniku v agoniji ni več pomoči. Dvakrat težja pa je ta agonija pri slovenskem narodu, kjer so oziri stalno močnejši od spoznanja. Toda ravno v naši kritiki, v razdelitvi naših revij vidimo, da je to zavezništvo smešno in da razkrajaja vse kolektivno delo pri korenini.

Augur. — *Renta Jan*

Dva odgovora

Ko sem se pred šestimi ali sedmimi meseci umaknil s tega svojega dveletnega polemičnega poprišča, nisem mislil, da me bodo razmere še poklicale manj. Da se je to zgodilo, sta bila dva povoda, ki nisem mogel vstrpeti, da se ne bi — žal da na svoj stari, morda bodeči način — oglasil v tej reviji z lepim imenom in to v obrambo nerazumevane resnice in v obrambo svoje biološke in kulturne generacije. Sicer je za človeka, ki se še dolgo ne namerava prištevati k preteklosti, morda malce neprijetno, da mora braniti svojo nekdanjo usmerjenost in nehanje pred takorekoč novim rodom. Zakaj ljudje, ki so brezimno zagrešili napad na takozvano mladinsko gibanje in na njegovo neuspešnost, so mlajši in od generacije, ki je mladinsko gibanje nosila in ki njegovo življenjsko kontinuiteto v svojem, danes diferenciranem delu vzdržuje, različni. Različni predvsem po neobvladavanju kulturnih in socioloških sestavin svoje sodobnosti in po pomanjkanju smisla za to, kar je i pri njih i pri slovenski sedanjosti res spremembe in boja potrebno.

Prvi povod je bil članek, ki ga je v 5. številki svojega obstoja priobčila »Straža v viharju«, glasilo enega dela katoliških akademikov, kakor jo je v začetku februarja označil kulturni referent »Slovenca« t. d. Članek nosi umeten naslov »Križa besede«, le da ni ostal devizi zvest. Izzvala so ga pisanja o kakovosti, smislu in razvoju mladinskega gibanja, ki je našlo močnega odraza zlasti v Nemčiji in pri nas. Članka te vrste sta izšla v »Domu in svetu« ter v »Sodobnosti«. Napisali so jih ljudje, »ki bi bili po svojih

talentih poklicani nedvomno za kaj bolj perečega« (Str. v vih). Pisec prvega je znani naš katoliški poet in esejist France Vodnik, drugega lirik Božo Vodušek. Za kaj bolj perečega ko za kulturna vprašanja in njihovo razčiščevanje naj bi bila ta dva kulturna človeka poklicana, ne vem. Članek »Stražo v viharju« boli, da mladina ne gleda danes na kup uspehov, ker po vsem mladinskem ognju ni ostalo nič drugega kot kup besedičenja. Vse mladinsko gibanje se je vrtelo le okoli besedi, največje začudenje v njem zbuja preobilica izrazov, za katere bi bilo treba slovarja tujk. Pisec članka v glasilu bodoče slovenske, akademsko izobražene inteligence, ki ne razume več klasičnih tujk, dožene, da mladinsko gibanje ni predstavljalo idejno enotnega pokreta, da njega poborniki ne morejo niti zdaj od daleč v njem videti drugega, ko negativistično gledanje na tedanje duhovne probleme in nekritično kopiranje drugod zraslih in »nas prav nič perečih ideologij«. Osnovni ton gibanja je hotel biti obrat k Bogu, a ideologom je ob studiju tujih, deloma celo anatemiziranih filozofij postalo krščanstvo problem in Cerkev stvar kritičnega motrenja. Mesto na pot h Kristusu in k njegovi Cerkvi so zašli v meglene pokrajine neizvestnosti, kjer so se eni oklenili marksizma, drugi pa nekega novega nemškega, v realnosti neosnovanega misticizma. Široki krog učeče se mladine ni s tem imel ničesar skupnega, zlasti ne z neko njihovo revolucionarnostjo. Dalje so mnogi od teh famoznih »bogoiskateljev« obrnili hrbet celo Vebrovi filozofiji, čim se je ta začela bolj dolžno nagibati k zadnji realnosti — k Bogu. In tako naprej.

Trditve, ki jih je brezimnik nanesel v svoj članek, so presenetljive po svoji idilični naivnosti, ki ne vidi dejstev na lastni strani in krivične, v kolikor pomenijo surov udarec skoro vsej slovenski poveljni katoliški duhovni tvornosti. Vzbudile so odpor ne le pri vseh ljudeh, ki so bili nekdanjemu mladinskemu gibanju blizu, temveč celo na lastni strani pri vseh onih, ki se zavedajo, koliko pobud in novih ljudi je zlasti katoliška kultura dobila od novega gibanja. Obljubljeni so bili odgovori, list sam se je zarekel, da bo skušal problem pravično osvetliti v vrsti člankov, saj so to zahtevali ljudje, ki so tesno zvezani z njegovo ustanovitvijo in zamislijo, a do danes tega nismo pričakali, ko je že nad tri mesece od vsega izpada.

Zato se mi zdi prav, da kot človek iz zatišja povem nekaj ugotovitev, ki mi jih je članek prignal v spomin.

1. Mladinsko gibanje, ki se ga Ehrlichovsko-Tomčevska duševnost že od vseh začetkov trudi prikazati, kot severnjaško, protestantsko herezijo, ni bil pokret v dotedanjem smislu: odbori, društva, zveze, šarže, tekme, števila, marveč reformacija katoliške duševnosti pred grozečo spolitizirano obstoječih organizacij, beg pred izpraznjeno formo v bistvo, v pravice, v božje ravnovesje med duhovnostjo in telesnostjo. Bilo je izraz nastajajoče miselnosti o reformaciji katoličanovega življenjskega udejstvovanja v smislu božjih in cerkvenih zapovedi, izraz miselnosti, ki je dobila hierarhični obvezno veljavni izraz v organizaciji Katoliške Akcije. Dejstvo je, da je rojstvo Katoliške Akcije prizadelo zlasti voditelje tedanjih, politično-katoliško pobarvanih naših organizacij, ki so ugibali, ali naj novo cerkveno tvorbo priličijo obstoječemu, ali organizirajo Kat. Akcijo strogo v smislu papeževe okrožnice. Ne govorim tu o cerkveni oblasti, ki se je v tem oziru postavila na svoje stališče, marveč o laičnih krogih. Dejstvo je, da je prav »Križ«, glasilo mladinskega gibanja prinesel prvi papeževo okrožnico o Katoliški Akciji. Dejstvo je dalje, da je mladinsko gibanje od vseh začetkov šlo za iskreno poglobitvijo verskega življenja med slovensko katoliško mladino, da si je z dotedaj nezaslišano odkritosrčnostjo prizadevalo svoje katoliško gledanje uveljaviti v vsem življenju radikalno in brez kompromisov,

o čemer pričajo prav načelni spori s tedanjo vladajočo katoliško generacijo. Izraz tega hotenja je bilo novo liturgično gibanje, ki se je javljalo na zborovanjih v skupnih službah božjih, v predavanjih, v publikacijah — tričetrtrine vsebine v »Križu na gori« in v »Križu« tvorijo članki te vrste — in najbistveneje v katoliški religiozni moderni liriki, ki so njeno estetsko, objektivno umetniško ceno priznali celo nasprotniki. (Prim. Vidmarjevo oceno »Slovenske religiozne lirike«!) Slovenska povojna lirika more po prvih ekspresionističnih poskusih edino v ljudeh iz mladinskega gibanja in v njihovi, pretežno metafizični in katoliško duhovno usmerjeni pesmi zaznamovati absoluten napredek, ki gre vsebinsko stilno in jezikovno mimo dotedanjih vrhov, mimo Otona Župančiča in nad njega. Tudi ta dejstva priznavajo celo nasprotniki, težko in nerazumljivo pa je priznati tako resnico radikalnemu katoliškemu mladinskemu glasilu kakor naj bo »Straža v viharju«. Kakor so za naš liturgični pokret pomembna imena kakor Vital Vodušek, Jože Pogačnik, Marijan Dokler, Jakob Šolar, Bogumil Remec, dr. Mikula na Koroškem, tako pomenijo mejnik v liriki Anton Vodnik, Božo Vodušek, France Vodnik, Vital Vodušek, Jože Kastelic, Jože Pogačnik, in nazadnje in najvišje Edi Kocbek (prim. ocene v »Slovenca« in »Domu in svetu«). Zanikati, da vsaj večino od teh ljudi ni bila aktivno ideološko udeležena v mladinskem gibanju, bi bilo zaradi lastnega kulturnega ugleda »Straži v viharju« lahko neprijetno.

Mladinsko gibanje, ki mu je umetniško in estetsko prednikoval ekspresionizem kot absolutno duhovna reakcija na zgolj čutno razblinjanje umetnostnih in življenjskih elementov v impresionizmu, najbolj tostranskem umetnostnem stilu, ki pa našim zaostalim vladajočim, tudi katoliškim družabnim krogom postaja estetsko dostopen šele danes, ko je že premagan, to mladinsko gibanje je dobilo največ, najbolj trajnega in najbolj vidnega izraza v literaturi in umetnosti. Da ni bilo tega, bi imeli mladi gospodje od »Straže v zavetju« najbrž precej več dela s kulturnim boljševidom, kateremu že od svojega rojstva napovedujejo boj, ki nima začetka. Dejstvo je, da je katoliška kulturna in umetniška tvornost prav s prihodom ljudi iz mladinskega gibanja vzrasla na višek in na dominanten položaj po kvaliteti in formi, daleč nad druge, bodisi liberalne ali katerekoli druge skupine. In »Dom in svet« je bil tista leta nedvomno vodilna slovenska revija, zakaj prepričan sem, da poleg navedenih lirikov imena kakor Bogomir Magajna, Miško Kranjec, Ivan Pregelj — ki ga po edinstvenem, gigantskem prikazovanju boja med Duhom in telesom v človeku moramo staviti razvojno prav v to vrsto ljudi — Tine Debeljak, Mirko Avsenak, Stanke Vurnik, Franjo Čibej, Rajko Ložar, Etbin Boje in nazadnje tudi Mirko Javornik za katoliško in slovensko literaturo pomenijo vsaj toliko kakor napadi ljudi iz Ehrlichovega misijonskega kabineta. In če naštevam naprej: Pino Mlakar, Niko Kuret, brata Kralja, Miha Maleš, France Gorše, Drago Ulaga, Vilko Ukmar, Ruda Jurčec itd. itd. To je rod ljudi, ki je svojo sposobnost ideološko in praktično zastavil v obrambo katoliškega estetskega in umetnostnega principa in vseh področjih te vrste udejstvovanja, ki je tej umetnosti dal novih stilnih in problemskih pogonov in jo dvignil s pastorkovskega mesta, kamor jo je tiščalo številno liberalno meščanstvo. Esejisti in bojevitni ideologi kakor France Vodnik in drugi, ki so zastavili svoje pero proti propadajočemu larpurlartističnemu liberalizmu in sprejeli polemike proti vstajajočemu dialektičnemu rokovnjačarstvu menda ne zaslužijo, da bi jih nekritični ljudje iz »Straže v viharju« stavili pred »kup besedičenja in nerazumljivih izrazov«, kot plod njihovega skoraj desetletnega ideološkega in umetniškega napora. Naj mi oni, ki bo pisal bolj ali manj glo-

boko repliko na ta odgovor, ne očita samovoljnosti v naštevanju in označanju; ljudi, ki jih bo on morda proglasil zaradi političnosti za nekatoliške, kot katoliške priznava celo Evropa. (Prim. Otto Forst-Battaglia »Die katholische Leistung in der Literatur der Gegenwart«, odst. »Die slowenische Literatur«, Herder, Freiburg i/Br. 1934.)

To bi bile stvarne, z imeni podprte ugotovitve, mimo katerih ljudje od »Straže v viharju« ne bodo hoteli iti kar tako, če mislijo s svojimi programi iskreno. Če ne marajo od bivšega mladinskega gibanja imeti ničesar, naj ne marajo od njega tudi najslabših stvari: preširokega govorjenja o katolištvu, ki je v veliki disonanci s prakso, nekritičnega zanikanja vsega, kar jim ni po meri — kar v ostalem ni izum mladinskega gibanja in velikih besedi, da jih ne dočaka ista usoda, katero fantazirajo razbitim ostankom mladinskega gibanja. Kar se tiče zašlih in izneverjenih, maj se tolažijo s tem, da so pri vsakem duhovnem gibanju najglasnejši tisti, ki iščejo pri njem sebe in svoje koristi. Da je bilo tudi pri mladinskem gibanju tako, je žalostno, a veliki zgolj-besedniki so kmalu pobegnili drugam, kjer jih nikomur ni težko najti in ne uganiti zakaj. »Straža v viharju«, kakor je po svojem prizadevanju simpatična, naj ne pozabi dvojega: da je v vsakem boju previdnejše svoje trditve z dejstvi in imeni dokumentirati, da je svoj bojeviti stil in izraznost, ki naj bi bila nova, natanko po toliko in toliko letih povzela po stilu prvega »Križa« in »Stražnih ognjev«, morda zato, ker je kdo, ki je že tedaj veliko in radikalno govoril, našel pot vanjo, in da je imela tudi ona nesimpatične začetnike v kukovičevsko-vatovčevskih donkihotih okoli »Naše moči« izpred dveh let. Največjim njenim besednikom celo mi prizadeti želimo drugačne usode...

Tudi drugi odgovor je namenjen razjasnjenju zmotnih historičnih ugotavljanj. Vzpodbodel me je nanj članek Franceta Grudna »Ali razbiti ali graditi« v 1.—2. številki glasila slovenskih fantov »Kresa«. Napisal ga je neki France Gruden, ki se kljub svojemu poštenemu pisanju svojega imena sramuje. Pogreva po intencijah uredništva vzroke razdora v nekdanji katoliški fantovski organizaciji, spet vlači na dan staro razvojno linijo: križarski »vse razbiti« kot posledico protestantske miselnosti in predhodnika boljše vizma, razkroja in vse slovenske nesreče sploh. Trdi, da so nazori proti disciplini in avtoriteti protestantski in modernistični in se hkratu ne zaveda, da je še bolj protestantsko in še ostreje modernistično zanimanje vsake osebne človekove svobode, ki ji je prav katoliška Cerkev izmed vseh krščanskih verstev, dosledno svojemu evangeljskemu izročilu dala največ harmoničnega razmaha, o čemer mam govori vsa katoliška filozofija, znanost, umetnost, mistika — do puščavništva, ki je najvišje udejstvenje človekovih zahtev po svobodnem oblikovanju življenja.

A pri tem odgovoru mi ne gre za zavračanje ideoloških zmotnosti. Kot človeka, ki vsa ta leta razkroja v katoliški mladinski skupnosti po razpustitvi opazujem tako pogubne posledice zunanjih sil, kakor še usodnejše nasledke notranje praznote in nemoči, ki jo je organizacija ob likvidaciji v sebi kazala in to na licu mesta, to je sredi podeželske fantovske edince, me spravlja v času reševanja poslednjih sil in čet v začudenje neorientiranost in zatišna brezskrbnost bodočih »führerjev« slovenske katoliške mladine. Dejstvo je, da se je ob razpustu organizacija nahajala v hudem notranjem sporu. Šlo je — spričo zaostrojuče se fašistične konstelacije v Evropi in doma za to, ali ta organizacija vegetira naprej kot centralna, niti izrazito verska, niti izrazito politična, naj svoje člane krmi s formalizmom, ki se je stopnjeval do nesmiselnosti (knjigovodstvo kot splošen predmet, uprava etc.), kar samo po tej splošnosti nasprotuje smislu organizacije, ki

temelji na avtoriteti in pokorščini, naj visi nekje v sredi in ljubosumno varuje svojo centralno pozicijo po eni strani pred verskimi organizacijami (saj je znano nasprotje zaradi tega, ki se je večkrat kazalo proti snovanju fantovskih Marijinih družb, ki bi v teh letih razsula edine lahko ohranjale in nadaljevale mladinsko skupnost), po drugi pred tendencami političnih voditeljev, ki so hoteli v njej imeti svoj naraščajski in udarni instrument. Ob razpustu je bila organizacija na kritičnem stanju, še leto dni razvoja, pa bi se bila razbila ali bi v njej zmagali mladi elementi, ki so zahtevali organizacijo tako, kakor je bila v začetku, polno elana in vsebine. Šlo je — ne za udejstvenje protestantskih herezij, kakor tvežejo strici iz nekdanjega vodstva, marveč za poglobljenje v smislu »Zlate knjige«, ki je bila kot idejni dokument vsebolj odtrivana, saj je bil njen avtor osumljen botrovanja pri protestantskem zaslužnjenju orlovstva. Šlo je za to, da se spričo vsebolj grozečih zunanjih in notranjih razmer, zaradi samoobrambe katoliškega in slovenskega obstojnega gibanja, organizacija presnuje v legalnem okviru v slovensko nacionalistično, udarno organizacijo, ki naj pomaga kot edini strumno organiziran faktor začeti boj za radikalno preorientacijo vsega našega življenja, za preorientacijo, od katere edino zavisi naša rešitev. Ljudje, ki so tedaj z večnim spreminjanjem že tako in tako absurdnega organizacijskega in volivnega sistema ostajali neprenehoma v vodstvu, za take nujne in neizogibne načrte niso bili dostopni. To je razumljivo, saj so pripadali izrazito predvojni miselnosti, ki je računala z večnostjo vsega obstoječega in je bila obsedena z mislijo, da je samo ona poklicana, da idejno zajamčeno vodi. Skušala se je vzdržati na vse načine, iznašala je tisoč strašil, da bi obdržala članstvo pri sebi. Vsa ta strašila niso bila zmeraj po smislu in v duhu kavalirske organizacije izbirana. A čemu bi človek pogreval stare trpkosti. Nikogar ni bilo moči prepričati, da mladim ne gre za to, da bi organizacijo rušili in pripravljali pot kdove kakšnim azijskim gibanjem, marveč da gre za njeno rešitev, za poživljenje in porast. Ljubezen do organizacije je bila prav tako velika pri mladih kakor pri vodstvu. Tragična krivda vodstva je bila v tem, da te ljubezni ni razumelo. A za orlovstvo tedaj ni bilo druge poti, čas je dal prav mladim. Statistike so zaradi te vsebinske praznote in okorelosti v organizaciji kazale nezadržno padajočo črto v številu članstva. Prireditve so dobivale vsebolj stereotipen značaj. Ljudje, ki jim okoreli Tyršev telovadni sistem kot sodobnikom ni več zadostoval in so hoteli telesno-vzgojno plat orlovstva postaviti na moderno telesno-kulturno podlago, so morali ven; vse iz strahu pred nekakimi fantomi. To je organizacijo razjedalo in cepilo, ne pa »krivoverci«. Zakaj odseki, ki so bili sumljivi, so izkazovali bujno življenje.

Ob razpustu je bila organizacija formalno do skrajnosti disciplinirana. Koliko je bila ta disciplina duhovno vredna, je pokazal poslovilni občni zbor, kjer se cvet slovenskih fantov ni mogel proti papirnati prepovedi vodstva ojunčiti niti toliko, da bi bil v znak zdrave kljubovalnosti zapel vsaj svoj labodji spev, himno.

To so v glavnem grobo prikazani razlogi razkroja in nekdanji fantovski organizaciji. Zdaj bi jih človek ne obujal, da se ni v članku v »Kresu« na žalost razodela docela nespremenjena miselnost nekdanjih voditeljev. V času, ko bi po šestletnem razsulu bilo treba zbirati ostanke vsega, pogrevamo fantazije iz debelih let. Naj se rajši ljudje, ki iz zatišij te ali one vrste vodijo slovenske fante, rajši iskreno postavijo pred bridka dejstva, ki jih nudi čas: desorganizacija, ki izvira iz zgolj zunanje discipline, marksizem, nasprotnik, ki ga 1929 nismo poznali in pomanjkanje naraščaja iz teh let. Človek, ki psihološko motri razvoj naše mladine iz neposrednih stikov,

mora imeti druge skrbi in druge ideale, kakor so Gil Robles, Herera, Salazar ali kdorkoli, ki je vzrasel iz svojih razmer in iz svojih borb. Če nam trideset let sistema discipline, kartotek, zatiranja debat in klasificiranja vsakogar, ki ne more misliti v vseh podrobnostih na povelje, ni moglo dati ne Gila Roblesa ne Führerja, nam ga tudi nejasna, vsak dan bolj nejasna bodočnost, pred katero stojimo, ne bo, če se že zdaj pripravljamo nanjo s pogrevanjem starih nesmislov. Najprej si moramo biti na jasnem, toda zares, glede svojih sil, potem jih bomo razporejali, poruševali, podili in žagali.

Voditelju mora človek biti udan in poslušen ne le zgolj iz discipline, marveč tudi iz osebne vere v njegovo poklicanost in v njegovo duhovno silo. Iz tega se rodi fanatizem; fanatizem, ki je posledica spojitve osebe z idejo. O tem govore Hitler in Mussolini in Gil Robles, ki niso ob začetku svoje poti imeli na razpolago ne organizacij, ne poslovnikov, marveč idejo in nekaj apostolov, ki so do zadnjega verovali vanjo in vanje. A za to je treba velikih idej in velikih ljudi. Ali je naša mladinska organizacija poleg katolicizma, čigar uspešnost ni vezana na organiziran fanatizem, imela kdaj katero veliko, neprikorjeno idejo in velikega voditelja?

Kako bodoče organizirano delo je možno samo v dveh oblikah: ali materialistično mednarodno-udarno ali idealistično narodno-udarno. Bledih medtvorb med tem ni, če naj imajo organizacije poleg zadostitev ideji in religiji še kak drugi tostranski pomen in smisel, ki ga dolgujemo kot člani nekega narodnega občestva in zato tudi kot katoliki svoji določeni človeški skupnosti.

Nisem napisal teh ugotovitev zato, da bi jih »Kres«¹ dialektično cepil in iskal v njih pravil ali krivoverstva, ampak zato, da bi morda dosegel na mestih, ki si laste merodajnost, od nesmiselnih zgodovinskih fantomov vrnitev k realnim problemom slovenske mladine.

Mirko Javornik.

Cerknica, 22. februarja 1934.

O napačnem in pravem katoličanstvu

Najgloblji vzrok zakaj se danes mnogi, tudi z najboljšo voljo, čutijo tuje vsemu cerkvenemu in katoličanstvu, je pseudokatolištvo, nekatolištvo onih, ki se imenujejo katoliški. Pri tem ne mislim na oni malovredni univerzalizem, ki izhaja iz zapadnega in latinskega humanizma ter racionalizma, temveč na naše lastno duhovno zadržanje. Tu je prvič predvsem ono površno, popularno razumevanje katoličanstva, ki pod katolicizmom razume katolicizem zunanjega videza mesto vsebine, zgolj imena ne pa stvari, ki mu je *exclusio* ne pa *complexio* — kratko rečeno kot katolicizem v zgodovinskem razvojnem konfesionalno-partikularističnem smislu, kot krščanska stranka s posebno barvo in smerjo. Tako razumevanje katolicizma moremo mogoče imenovati vulgarno, praktično merodajno. Manjka mu zavesti, ki vodi računa o tem, ali stvar še odgovarja imenu, ki ga nosi.

Drugo izmed vladajočih napačnih naziranj o pojmu katolicizma je ono, ki gleda v katolicizmu neko ceneno teoretično izravnavanje nasprotstev, ki vidi katolicizem kot nekakšno sedanjo pot mesto njegove polnosti, kot stvar

razuma in kompromisa mesto oblikujoče vere in vse objemajoče ljubezni, kot golo ideologijo mesto žrtev polne resničnosti. Tak doktrinarni, katederski katolicizem, ki ima pri vseh težkočah »rešitev«² že kar pri rokah, ki se izogiba trpljenja in boja s težavami ter vprašanji časa, tak »Arsschankkellner der Religion«, kot ga je nekoč nazval Leon Weismantel, je v prvi vrsti zopern ravno močnim naravam. Kajti taka narava čuti instinktivno, da pravo katoličanstvo, da resnično razumevanje vseh, tudi največjih človeških nasprotij ter ustvarjajoče preoblikovanje cele, neokrnjene polnosti resničnega življenja v živo celoto čisto mujno vklepa v sebe ogromne konflikte in napetosti, ki jih je mogoče razrešiti samo z največjimi religiozno-nravnimi napori.

V resnici more takorekoč samo Bog videti in živeti »katoliško«³ brez težav in zaprek, ker je večlovenje, vidno oblikovanje božanstvenega na zemlji. Ravno zato ga ni tako lahko na katedru predstaviti kot mnogi mislijo, temveč ga moremo ljudje vedno le v težki resničnosti in s trpljenjem porajati, oblikovati kot veliki in sveti kristjani. Zdi se nam zato skoro neznosno, kako hitro vsak prvošolec s svojo šolsko učenostjo, češ »da resnice ni v ekstremih temveč v sredini«⁴ že misli, da je upravičen soditi vsaki duhovni veličini, in to celo v imenu katolištva. Ali ne opažamo, kako snovno na tak način to lepo ime omalovažujemo? Taki ljudje še vedno ne vedo, da je čisto mnogo več polovica kot celota! Oni ne vidijo »da so zmote velikih ljudi nič manj, temveč neprimerno veliko več vredne kot resnice onih malih«⁵ (L. Ragaz), da pravo katolištvo brez močnih posebnosti, in enostranosti ne nastane! Gotovo je polna resnica v sintezi dveh delnih resnic. Mogoče jo je teoretično in naknadno za katedrom ravnotako lahko podati kot bitko s svinčnimi vojaki. Za resnično sintezo pa je potreba večjega in težjega dejanja, v prvi vrsti dejanja, ki novo, po potrebi časa vidno, delno resnico jasno spozna in potem pogumno in silno (in če je treba z vso enostranostjo) postavi v središče. Sintezo z njeno profiresnico pa more potem mirno prepustiti kasnejši generaciji. Ravno ta duhovna in etična moč, ravno to pogumno in prepričano zavzetje za resnico, kakor jo vsakokratna sedanjost potrebuje, je potrebno izvršiti kot pripravo za pravo katoličanstvo, ki je v vsakem času potrebno in ga moramo od vsakogar zahtevati. Toda ravno pri tem, v tej veri in v tej sili ter čednosti odpovedo taki konstrukterji katolištva, taki vseznali teologi »zlate sredine«⁶: ti niso živeli niti za svoj čas niti za bodočnost, tudi ne za kako delno resnico ali za katoliško resnico, ker so se dolžnosti novemu iskanju v sodobnosti izognili s propagiranjem udobnih besednih gesel iz prošlosti.

S tem sem omenil tudi že točko, ki je morda najvažnejša za uspešno delo združenja. Odločnost in jasnost enciklike »Mortalium animos«, ki je napravila konec vsem nejasnostim, so beležili kot dobro, in po pravici. Gotovo naj na obeh straneh zavlada taka jasnost in odločnost. Toda temu zadržanju mora vedno dati podlage in jo vedno spremljati resno posvetovanje z vestjo, globoka zavest in samospoznanje, kajti sicer vodi taka »odločnost«⁷ in »značajnost«⁸ k zaslepljenosti in otrdelosti. Tako osveščenje in samospoznanje bi namreč pokazalo, da obstojajo velike in usodne nekonsekvence. Če je namreč tako odločno zadržanje potrebno v odnošajih med konfesijami, je istotako važno v razmerjih posameznih vernikov do njihovega lastnega verskega občestva. Ali pa ne obstoji ravno tu veliko strahopetnosti in nejasnosti mesto pogumne in proroške odločnosti? In ali ne gojimo tega gnilega, zabrisanega stanja prav sistematično »skupnosti«⁹ na ljubo? Ali ni ravno zato vedno toliko sporov in ločitev na nepravem kraju, ker skušamo spore in ločitve na pravem kraju tako strahopetno in bojzljivo preprečiti?

Resnično, mi potrebujemo še več ločitev, da bomo prišli spet do skupnosti! Ločitev radi resnice, ločitev v lastni hiši! Premalo spoznavamo še paradoksnost one besede Kristove, da ni prišel, da bi prinesel mir temveč meč, ki bo ločil očeta in sina, mater in hčer. Še vse premalo razumevamo, da ravno s tem skupnost preprečujemo, ker zadržujemo v lastnem taboru poštene, vest poslušajoče konflikte, spore in razpravljanja.

Kajti preden je mogoča skupnost po svetem Duhu in volji božji, se morajo nujno razvezati najprej umetno po ljudeh in človeški preračunarnosti »napravljenec«^{skupnosti}! Šele ta meč ločitve ustvarja pravi mir, pravo skupnost.

Zato velja ekumensko osnovno pravilo: Več vere, več zvestobe Bogu in lastni vesti — in Bog sam bo pripravljajl cerkveno skupnost in katolištvo, mogoče na način, ki si ga omejeni, miuljivi in obremenjeni ljudje težko predstavljamo in s pomočjo ljudi, ki jih imamo za krivoverce in odpadnike. In prav je tako, kajti sami bi ne pustili »da gre to tako daleč«.

Iz knjige Sebastian Huber: Vom Christentum zum Reiche Gottes.

Gospod nadzornik

Pol ure od postaje, tam kjer proga zavije in se začne nalahno dvigati, tam so polagali delavci nove pragove. Stare preperete so polagali na kup, na isto mesto pod tračnice pa so prišli novi, sveži hlodi, katere so delavci zabijali z obeh strani s kamenjem. Sonce je žarelo ta dan z vso silo, nad zemljo je kar trepetal segreti zrak in tračnice so bile segrete ko da so na ognju. Trinajst delavcev je bilo na progii zaposlenih. Kdor je šel tam mimo slučajno na izprehod, ta je začudeno opazoval to nemo premikanje krepkih teles, to zaporedno dviganje in padanje zabijačev na kamenje ob hloilih.

Tek, tek, tek ... tek, tek, tek ... se je čulo celo tja doli v vas.

Nace je odložil zabijač. Stopil je tja v senco po srajco, s katero si je potem obrisal ves potni gornji del telesa.

»Arduš! Danes pa peče!«

Nihče ni odgovoril. Videti je bilo, ko da delajo z neko dobojevano voljo. Težko in naporno delo, a šlo je. Nove hlode so tako zabili, da se ne bodo premaknili niti pod težo lokomotive ne.

Sredi popoldneva je šel na pregled nadzornik proge. Ni mu posebno prijalo hoditi ob taki vročini na progii. Toda treba je! Ni da bi pustil delavce kar tako ... Pogladi si je brado, poigral se nekoliko s psičkom, nakar je — skrbno pokrit s slamnikom — odšel s postaje.

Taki popoldnevi so na vasi zelo dolgočasni. Ni kmeta na polju, mladina nabira v gozdu črnice, stari pa v sencih dremljejo.

Na majhnem železniškem mostičku se je nadzornik proge ustavil. Sklonil se je čez ograjo in gledal v potok, v katerem so švigale postrvi. Ej, kako jim more biti prijetno, si je mislil. Naenkrat mu je šinilo v glavo, kaj če bi si še jaz kaj takega privoščil. Seveda ni mislil pri tem na hladno kopol v potoku, temveč na stekleničico pive tam v bližnji gostilni. Takoj je stopil čez žice, ki vodijo do zapornic, nato pa po lahmem klančku navzdol na cesto. V prijetni misli na požirek hladnega piva, si je kar zapel pesmico. Bil je že

pred gostilno, preden je vstopil, je še kar tako slučajno pogledal tja čez polje gori k delavcem.

Na koncu polja, gori ob stezi, je videl nekoga hiteti.

Zastrel si je z roko sončni sij pred očmi in pogledal natančneje: ali ni tam na koncu polja njegov delavec Nace? Nekaj ima pri sebi skritega.

Nadzornik proge je prepričan, da dobivajo delavci pijačo z gostilne. Postal je besen. Nič mu ni bilo več mnogo do pive, ki ga je takoj izpil, nakar je razjarjen odhitel na stezo ob polju, ki vodi do ovinka železniške proge.

Ko je bil že blizu delovnega prostora, je čul zategnjen pisk izza ovinka. Videl je, kako nekateri delavci v naglici še nekaj urejujejo pri tračnicah.

Prihajajoči popoldanski osebni vlak je ob znamenju zmanjšal brzino, ko pa je strojevodja videl še opravek delavcev ob tračnicah, je hitrost še zmanjšal, tako da je previdno in brez zadržka odpeljal z ovinka naprej do postaje.

Ta dogodek je dal nadzorniku proge povod, da je delavce ozmerjal z »nezanesljivimi mečkači«, posebno prvo je močno povdaril.

»Gospod nadzornik,« je izpregovoril starejši delavec, »saj je bilo vse v redu, samo preizkusiti smo še hoteli.«

»In če bi ob žvižgu odskočil,« se je oglasil drugi, »bi nas imeli spet za lenuhe, ki komaj čakamo, da odnekod vlak pripiha...«

Nadzornik proge je ostro pogledal te svoje »podložnike«. Na opravičbe dveh delavcev ni odgovoril. S strupenim nasmehom je stopil nekoliko bližje.

»Kje imate pijačo?« je naenkrat siknil.

Nace, ki je bil že spet pri delu, je odložil orodje. Mirno je stopil tja v senco, kjer je dvignil jopič, pod katerim je ležala trilitrska steklenica napolnjena z bledikasto pijačo.

»Na, kaj pa je to?!«

»Gospod, hudo danes pritiska sonce... pa smo vrgli skupaj... in Nace je šel ponjo...«

»Kaj vročina! Delo! V prostem času posedajte v gostilnah in se napijte, če hočete!«

»Saj sem primešal Radensko,« je rekel Nace, »samo za najhujšo silo imamo to tukaj.«

»In samo danes, danes je tako vroče...«

»Nič! Ste razumeli?! Če ne, preskrbim drugače!«

Nace je položil svoj jopič zopet na steklenico, nakar je stopil nekoliko bližje k nadzorniku. Trdo je izpregovoril:

»Če je pa tako, potem pa povejte še vi, kaj ste iskali v času službe doli v krčmi?«

»Kaj te briga,« se je hitro obrnil, »jaz imam dolžnost, da vas nadziram in ne narobe!« Napravil je nekaj korakov vstran, kjer je napoltiho pomčkal v ustih: »Ba...ra...!«

»Nikar!« je vzkliknil Nace, ki je pri tem že stopil za njim. »Mislite, da naj lazimo tu po pesku in kamenju kakor kuščarji? Ne! Dosti je, da je ves hrbet prežgan od vročine, pa nam še požirek pijače ne bi privoščili, ko so usta že čisto izsušena!«

Na obeh straneh se je razburjenje stopnjevalo. Delavci, ki so takoj po odhodu vlaka prijeli zopet za delo, so proti koncu nehali ter se pridružili drugim, ki so se prerekali z nadzornikom. Ko je videl nadzornik, da postaja

vse huje, se je pričel odmikati in ko je bil že bolj na varnem, jim je napol nazaj povedal, da se ne bo več tukaj menil z njimi, ker ima zato še drug prostor. Nato je naglo odšel proti postaji.

Drug za drugim so se vrnili delavci k svojim opravkom.

Ura pri farni cerkvi je bila štiri.

Temni oblaki so se začeli dvigati tam za hribom.

Nace je stopil tja k steklenici, kjer si je žejo in jezo zalil z dvema kozarcema mešanice.

*

Delavci so bili prepričani, da se bo paznik na kakršenkoli način maščeval. Morda bo odslej z njimi strožji, morda bo celo nagajal, nekaj pa je bilo tudi takih, ki so mislili na odpoved.

In res!

Na plačilni dan je dobil eden izmed njih še posebno kuverto z odpovedjo. Bil je Nace.

Delavci so postali molčeči. Gledali so Naceta, kako s prisiljenim nasmehom bere tipkane črke z lista. Prav za prav so tega krivi vsi, toda saj to vendar ne gre, to še ni zadosten vzrok za odpoved!

Razburjali so se. Pa je bilo tako slabotno to razburjenje, da se je kar samo spet zlomilo. Ko je šel čez čas skozi sobo nadzornik, so se mu kar umikali in nekateri med njimi bi najraje skočili za njim, da se mu zahvalijo, ker jih je obdržal v službi.

Le Nace je stal še zmeraj na mestu. Ko ga je zagledal, se mu je zgrbančilo čelo in s srditim pogledom ga je spremljal do vrat.

*

So ljudje, ki mislijo že na jesen, ko je zunaj v naravi še pomlad ali zgodnje poletje. Pa je v resnici tudi tako. To neprestano gledanje in stremljenje naprej daje močan tok naši bitnosti. Toda kako naj bo to šele za Naceta, ki že mesece tava okrog brez pravega opravka. Kako počasi more vendar hirati v njem vsak vzpon in zalet. Zadnje čase je bil uporaben za vse: v gozdu, na polju in tudi drugod, a povsod samo nekaj dni. To kolebanje ga je tako utrudilo, da je postal kmalu sam kakor jesen, ki se je počasi bližala.

Nekega dne je vzel puško od očeta in šel z njo v gozd, morda bolj iz dolgočasja, ko da bi streljal zajce. Do poznega popoldneva se je klatil v gozdu, vmes se je ustavil pri nekaterih bajtah, posedal je ponekod na hlodih in ko je nastopil mrak, je prišel preko hriba prav tje na tisti robnek, kjer je nekoč imel opravka. Ob grmovju se je vsedel. Dolgo je gledal doli na tračnice. Slika za sliko mu je stopila pred oči: Vročina, delo, žeja, pijača in potem nadzornik in odpoved. Pričelo ga je mučiti znova. Grizel si je ustnice in nemiren je postal. Končno se je nekoliko umiril, nakar se je popolnoma vlegel in zakril oči z dlanmi.

Čez čas je slišal rahlo prihajajoče korakanje. Zravnal se je in pogledal doli na progo. Upirajoč se na palico, je na tračnicah nekdo stopal. Pogledal je natančneje.

»Nadzornik!« je polglasno vzkliknil.

»Nadzornik!« je zaplulo po vseh žilah.

Vztrepetal je.

Spodaj je čisto mirno korakal na izgajenih tračnicah proti postaji prav tisti nadzornik proge, s katerim je imel nekoč neprijetno zadevo na tistem ovinku.

Zgoraj nad progo pa je tam ob grmovju rasel naklep: pokazal mu bom, ne, ne preveč zares, ampak brez vsega, kar tako, ne bo šel odtod...

Uravnal je puško.

Odjeknilo je in spodaj je oni obupno vzdiknil.

Nace se je hotel prepričati o resničnosti tega vzklila. Pogledal je natančneje. Videl je, da se je nadzornik oprijel za nogo.

»V peto sem ga! Kanalja, zdaj bo vedel...«

Odhitel je v gozd, ki je bil že ves v mraku.

*

Drugo jutro so nekateri šolarji, ki so prišli prepozno v šolo, povedali, da so videli Naceta, ki sta ga orožnika peljala v zapor.

Jožko Jurač.

Feliks de Lamenaïs

Usoda idealista, ki je hotel kraljestvo božje na zemlji...

Tisti časi so bili v marsičem podobni današnjim. V žaru krvi in sovraštva francoske revolucije so se na vseh straneh pojavljali ljudje, ki so imeli to lastnost, da so videli znamenja na nebu. Bili so to navadno ljudje z angelskimi obrazi in trdimi srci. Bili so pa zopet taki, ki so imeli volovske obraze, a so v srcih bili prava jagnjeta. Kakor že tako često, tako je tudi takrat odločeval videz in svet so vladali tisti, ki so znali najbolj premeteno skrivati obraz in srce. Zato se je zgodilo, da so se klali med seboj apostoli istega novega reda, samo zato, ker so se vrednotili po obrazih danes, jutri pa samo po srcih. Padla je glava z angelskimi lasmi slabotnega pravnika iz Arrasa Robespierreja, samo zato, ker je vsakdo videl v njem le velikega duhovnika revolucije, ki se lahko jutri proglasi za papeža evropskega republikanizma. Še prej pa je morala pasti glava z volovskim obrazom enega najsijajnejših ljudskih tribunov, Dantona, samo zato, ker je bil njegov obraz preveč pregrešen, a je v srcu nosil najgloblje zamisli o organizaciji človečanstva, ko je hotel svojo človečansko republiko raztegniti nad ves svet. Francoska republika je bila takrat nekaj veri podobnega in dasi ni imela preveč dogem, jo je vendarle ravno ta maloštevilnost dogem potlačila in poklala obenem s seboj vse njene apostole in očete. Tragična krivda njenih junakov je ležala v tem, da so kot apostoli novega reda hkrati morali že sami vladati in uvajati ta novi red. In tako se je zgodilo, da je vizionarja pokopala nazadnje njegova lastna zavest, da je bila njegova vera zgrešena in da je v človeštvo veroval vse preveč in se zato prav rad umika v tajne smrti, kjer je vse razvozlano in pojasnjeno.

Čisto drugače pa se ta razvoj vrši v Cerkvi. Tukaj je vizija že tisočletja stara in njena moč se opira na celotni zmisel in vsebino njenega življenja in uveljavljanja. Skozi njo se človek bliža stalno onemu idealu, ki bodi, da zaživimo kraljestvo božje na zemlji.

In ta beseda ima tako lep prizvok in se danes toliko rabi, da ne bo hudo, če se tokrat ob tolikem prerivanju političnih in družabnih programov ustavimo pri tragediji človeka, ki je skoraj da v istih razmerah kot jih živimo danes, hotel isto kot jih hoče danes toliko ljudi med nami in okoli nas. Marsikdo se bo najbrž zopet zgrozil in porekel: »Že zopet jemlje zgled in življenje izobčenca...« in ponekod bodo zopet zapisali nadebudni gojenci tega ali onega sistema: »Fantje nikar. Podpis!« Toda to nas ne moti. Saj ti zeloti nove slovenske klerikalne ozkosrčnosti pišejo svoje pravoverne sodbe celo po učiliščih in knjigah, ki so jih pred njimi prepustili sami strogi Mahničevi učenci. Ta skromni prispevek bodi torej preizkušnja za nas in za tiste, ki pravijo, da jim je samo za zmago idej božjega kraljestva na zemlji.

Feliks de Laménais pa je bil samo velik idealist in velik berač. Ljubil je Cerkev in je pred sto leti verjel v tisto poslanstvo Cerkve, ki nam je danes najbrž bolj na ustih nego v srcih. Ko je omagal, je vzdržal v tistem, kar je mislil, da je prav in v tem je največja sodobnost njegovega življenja. Boril se je do konca in ko je umrl, se je dal pokopati na pokopališču Pere Lachaise v splošnem grobu beračev in ker je bila njegova krsta nekoliko prekratka, so mu k nogam položili še drobno krsto otročiča iz predmestja. Danes je tam vsa zemlja že zabrisana in nikdo ne ve, kje je grob idealista, ki je hotel prvi organizirati kraljestvo božje na zemlji...

Saint Malo je bilo takrat še majhno mestece na bretanski obali. To, kar je danes, je postalo šele v devetnajstem stoletju, ko so ga principi in magnati vseh dežela proglasili za svetovno letovišče. V tistih časih pa je bilo to majhno pristaniško mesto, kjer se je predvsem trgovalo z obalami Španije in južne Amerike. Skoraj da v sosedstvu hiš sta se v dobi pred revolucijo v tem mestecu rodila dva najsilnejša duhova svojega rodu: sin bogatega trgovca Feliks de Laménais in pa potomec ošabne grofovske družine Rene de Chateaubriand. Oba sta bila tipična potomca svojih bretonskih prednikov. Bila sta v stalni borbi z okolico, v kateri jima je bilo treba živeti in srečna sta bila šele tedaj, kadar sta se vračala nazaj v naročje ožje domovine — Bretanije. Pri obeh preveva vse njuno delo strastna težnja po neodvisnosti in doslednosti in ta njuna lastnost ju v dobi romantike tira v najtežja nasprotja s samim s seboj in okolico. Majhne stvari se pri njiju razplamte v probleme načelne in osebne važnosti in pri tem je bil med njima srečnejši pač tisti, ki je zmožgal lažje prikrivati obraz in sree. In v tem oziru lahko rečemo, da je bil nebeški Rene mnogo pred ubogim Felijem. Rene je bil ljubljenec salonov in skrivnostni šepetalec ženskih duš v ljubzenskih, verskih stiskah, drobni bolehní Feli pa je bil suženj duhovniške suknje, ki jo je nosil z večjo težo, nego mu je to Cerkev sama narekovala. Tako so se njuna pota kmalu zelo ločila in takrat ko je na stara leta Rene pisal svoj slavospev Cerkvi in katolicizmu s svojim »le Genie du Christianisme«, se je Feli skrival v brloških stanovanjih pariških predmestij in pisal svoje grenke pamflete proti papežu in Cerkvi. Kadar pa je napisal kakšno večje delo in je njegova slava zaslovela po vsem Parizu, je ponižno zbežal v Bretanijo in ob svoji hišici v La Chenis gradil kapelico božjega miru in spokojnosti.

Rodil se je Feli 12. junija 1782 kot četrti otrok takrat še premožne družine. Vso otroško dobo je prebolehal in stric iz sosedstva je porabil to dobo dečkove neboljenosti, da ga je naučil pisanja in branja. Ko je imel enajst let, je že prebral vsega Rousseauja in ko v letih revolucije oče ne ve, kako naj se odloči za revolucionarje, je njegov sin že zdavnaj filozofski revolucionar, ki se zgraža nad strahotami giljotine, ki stalno vrši službo na trgu St. Thomas. Ko pa ta ni več mogla dovolj hitro vršiti svoje službe, so morali

obsojence goniti izven mesta, kjer so jih postavili na kupe in s topovi streljali vanje. Tako so jih lahko dovolj hitro pobili po 600 na dan. V dušah meščanov pa se je vnela težka borba zaradi priznanja nove vere, ki jo je proglašala republika: Bretonci so zopet ostali pri svojem in zavrnilo vero v Razum in na tihem doživljali isto, kakor prvi kristjani v katakombah. Duhovniki so se skrivali po kleteh in v noči so se v Lamenaishjevi hiši zbirali skrivaj verniki, da opravijo svoje verske dolžnosti. Feliju bo ostala ta vizija še dolgo kot najlepši spomin na mladost, bolelo pa ga bo zopet zaradi tega, ker se na to lepoto spominja samo iz čustvenih razlogov. Ta premoč čuvstva ga bo spremljala na vsej življenjski poti in trmoglavci Bretonci se te podrejenosti nikdar več ne bo mogel otresti. Vso resnico in vse dogodke bo doživljal stalno iz tega nastrojstva in vsaka njegova odločitev bo končno le kompromis z nasilnostjo in lepoto njegovega doživetja in pa zunanostjo, ki ga bo zmeraj vlekla nazaj v ozke meje stvarnosti.

Najprej je bil določen za to, da prevzame po očetu domačo trgovino. Njegov starejši brat Jean se je že odločil za duhovniški stan in ljubezen do starišev zahteva, da ostane vsaj eden otrok pri njih, da jim bo v tolažbo starosti. Kolikokrat zavida brata, ki ga je prehitel v svoji odločitvi in se zaprl v hram božjega miru. Tako rad bi sam pretrgal to domačo dolgočasnost službovanja družinski ljubezni in odšel za njim tja, kjer se je mogoče popolnoma žrtvovati onostranstvu in pozabiti nase in na majhnost lastnih odločitev. Toda saj bi bil vse to že zdavnaj storil, ko bi le malo zaupal samemu sebi. Kadar se zvečer zaključijo trgovina, se stalno pomudi še pri stariših ravno toliko, kolikor določa navada, nato pa se rešuje v svojo sobo, kjer pisari dolga pisma bratu v bogoslovju in mu toži svojo nebogljnost. Z isto pridnostjo kot brat v šoli, se uči sam doma in proučuje svete knjige očetov z nekim preplahom zavisti. V občudovanju cerkvenega sistema se mu vzbujajo čudno čustvovanje, ki ga v okviru duhovnega življenja preplavlja z doživetji, ki so mu ljuba, a se mora v zavesti verske ponižnosti zgrajati nad njimi. Tako mu vsaka noč brez spanja narekuje sto odločitev in nikdar se ne bo mogel iskreno odločiti, ali je pozvan za duhovnika ali ne. Zato bo danes pisal vročično pismo bratu in mu sporočil, da je sam vse proučil in da je pripravljen sprejeti nižje redove, dočim se bo jutri obtoževal najgloblje podlosti in se umikal v lastni svet vizij in doživetij.

Ta silna življenjska borba bo pri njem trajala nad deset let. V odločilnem trenutku bo zbežal z doma v Pariz in se tam zaprl v dom duhovniških pripravnikov, kjer se za duhovski stan pripravljajo samo aristokrati. Aristokrat misli hoče biti tudi aristokrat v svojem delu in gesti in v rue de Bac, v starem učilišču, kjer je kraljevske prince učil Fenelon, se bo pripravljal za nižje redove. Med tem je domačija popolnoma propadla, po materini strani je bratoma-bogoslovcema ostalo samo še posestvo na deželi Le Chenais, ki bo kmalu postalo laično svetišče vse francoske romantike. Feli naravno v Parizu zopet ne more dolgo vzdržati in komaj čaka trenotka, kdaj bodo na posestvu v La Chenais zgradili njemu samemu, samo njemu majhno cerkvico, kjer se bo lahko pripravljal na duhovniški stan. Na pomlad 1806 zapušča Pariz in odhaja v La Chenais, kjer bo ostal celih osem let. V tem času bo kritično predelal vso sodobno filozofijo in Rousseauja bo zdelal tako, kakor še nikdo pred njim. Vse Rousseaujeve knjige so polne njegovih negativnih opomb in komaj šestindvajsetleten bo zmogel vso to tvarino z redko lahkoto. Poleg tega pa se bo začel spuščati v politiko in v svojih pismih ostro napadati uzurpatorski Napoleonov režim. Sledeč zakonitosti svojih filozofskih nazorov bo isto zakonitost zahteval tudi v politiki in v tem se že vidijo prve klice bogovladja, ki ga hoče uvajati na zemlji ta-

krat, kadar bo prišel čas. Zaenkrat se omejuje samo na to, da zahteva, da se vrne francosko vladarsko žezlo tistim, ki so po božjem in človeškem pravu pravi kralji francoskega naroda. Od Cerkve že zahteva, da ne sme z Napoleonom sklepati pogodb, ker on ni zakoniti predstavnik vladavine v Franciji. Od francoske Cerkve zahteva, da mora biti vdana samo onim maziljenecem, ki so pravi nasledniki Karla Velikega in sv. Ludovika.

Nenadoma pa se zopet spomni, da ni zato prišel v La Chenais, da bi dajal komu politične nasvete. Nižje redove je že davno sprejel in sedaj je zato tukaj, da se pripravi na duhovniško posvetitev. Toda v tem je še zmeraj enako slab. Ni si še na jasnem, ali je poklican, ali ni. Da bi se utrdil in prepričal samega sebe — v notranjosti mu nekdo namiguje, da dela to le iz ošabnosti, se odloči, da se ne bo dal preje posvetiti, predno ne prouči vse cerkvene literature. Njegova knjižnica postaja ogromna in ni daleč od tega, da bi sam pri sebi ustanovil akademijo, ki bi iz hebrejskih spisov izdelala bolj racionalistično ogrodje cerkvene znanosti. Poleg tega zbira podatke o delu v misijonih in misionarje vidi v organizaciji, ki bi jo bilo treba izvesti, že po vsem svetu. Na Japonsko je treba poslati jezuite in celo za delo med Tartari in med pravoslavni Rusi je v teh dneh izdelal načrt. Tako se vzpenja zmeraj višje v vizijo in v mističnem zanosu piše:

»To delo je treba raztegniti iz ene večnosti v drugo, od prve odločitve o včlovečenju Besede do njenega včlovečenja v času... do njene žrtve na križu in do njenega žrtvovanja v evharistiji... do žrtvovanja v nebesih... in do prve pridige v Jeruzalemu... Iz te veličastne slike pa si vzeti vodilo za red v Cerkvi, ki bo zanjo največje važnosti.«

Še predno je tako prešel popolnoma v službo Cerkve, že slutí, kako bi lahko iz tega ustvaril čudoviti božji družabni red, ki bi bil začetek kraljestva božjega na zemlji. Toda prav kmalu se je zopet prestrašil in v svoji nemoči si bridko priznava:

»Vihar splošnih idej je v meni in jaz nisem dovolj močan, da bi si jih uredil.«

Kradoma pride ponj njegov brat Jean in ga odpelje v Rennes k škofu, ki mu potrdi nižje redove. Med slovesnostjo v Cerkvi je ves nesrečen, ker mu notranji glas zopet pravi, da nevreden sprejema Gospoda. Hitro se stregne in posreči se mu, da se prevpije: »Hočem, da jaz hočem piti v dolgih požirkih svete sladkosti poniževanja.« In pri tem je skoraj že prepričan, da je to res in zdi se, da je že srečen.

Ko se je vrnil iz Rennesa, je bil nekoliko pomirjen. Ni še storil končnega koraka, v sebi pa je začutil tem večjo silo, da bo Bogu in Cerkvi poslej služil v vsej ponižnosti kot skriven, tajni njen apologet. Spustil se bo v pisateljstvo in tako po svojih močeh delal za zmago vere med svojimi rojaki. Toda vizija je bila zopet lepša od ozke resnice. Dasi je človek v pisateljstvu anonimen, je slednjič vendarle obsojen v to, da je v svojih spisih z vsem svojim obrazom in z vsem svojim srcem. Kdor pa je v tem oziru povrh še človek globokih doživetij in inspiracij, mu je tako delo lahko v pogubo ali pa v rešitev. Prebrisani njegov rojak grof de Chateaubriand se je rešil v opevanje mehkebe src in nemoči usode in se je iz teh sladkosti nebrzdane lepote in fantazije lahko rešil v starosti v pobožno prepevanje himen nebeškemu kraljestvu na zemlji. Šibki de Laménais pa se kot pristen literarni tip z istimi sposobnostmi kot Chateaubriand spusti v opevanje tistega, za kar je človeško pero preslabotno in človeška beseda zmeraj preveč človeška. Tako se je v svojih spisih kmalu izgubil v retorično prepevanje in kjer se je dvignil nad romantično blagoglasje miselnih razpo-

redb, je kmalu z jezo opazil, da je v vseh teh spisih iskal le lastno pozabo in uničenje.

Skozi vihar Napoleonove borbe s Cerkvijo se je Lamennis zadovoljil s tem prvim pisateljskim delom. Aprila leta 1812 slednjič vendarle piše svojemu škofu, da želi sprejeti poddijakonot. Vse je že pripravljeno, toda v zadnjem trenutku se je zopet umaknil. Pisateljsko delo se mu zdi nato tudi preveč ozko in zato je treba ustanoviti velik katoliški dnevnik, ki ga bosta izdajala z bratom v Parizu. Napoleon preganja papeža in ga ima zaprtega v Savoni. Kmalu mu bo svet starček tudi že tam prenevaren, zato si ga bo dal pripeljati v Fontainebleau, kjer mu bo izsiljeval podpise in konkordate, ki naj rešujejo galikanizem v Cerkvi. Vso to tiranijo je mogoče pobijati le še s stalnim obdelovanjem javnega mnenja in Feliks de Lamennis ima danes kot javni delavec že toliko imena, da bo zmogel to delo in dobil dnevniku 5000 naročnikov, kar zadostuje za stroške. Galikanci izdajajo dnevnik »l Ami du clerge et du roi« in zato ustanovi Lamennis dnevnik »Tradition«, ki bo še bolj v skladu z vsem francoskim življenjem nego nacionalistični galikanski branilec duhovništva in vere. Toda ta dnevnik je požrl Lamennisu vse prihranke, ki si jih je prislužil s knjigami. Lamennis je tako močno branil Cerkev, da je postalo nekaterim škofom, ki so vodili pogajanja z vlado in so morali zato stalno popuščati, to nekoliko prenerodno. Po svojih škofijah so zato na željo vlade tudi prepovedali branje tega lista. Dočim so se do tedaj njegove apologetske knjige dobro prodajale in je njihov sloves zaradi literarnega stila, v katerem so bile pisane, prodrl tudi že v salone, je ta borba proti preradikalnemu in preveč katoliškemu dnevniku slednjič škodovala tudi njegovim knjigam in njegovo zadnjo knjigo so prodali komaj v nekaj izvodih. Ves potrpet se je vrnil iz Pariza nazaj v Bretanijo, a ni ostal dolgo časa. Kot Odisej po svojih blodnjah je sedaj začutil, da je slednjič vendarle že blizu pristanišča. Bil je že nekaj nad trideset let star, pa še zmeraj ni uredil svojega cerkvenega položaja. Odšel je nenadoma nazaj v Pariz in se tam zaprl v samostan »Feuillantines«, kjer se je pripravljaj na sprejem mašništva. Dobri njegov prijatelj Carron ga bo pripravil na ta zadnji korak. Še drugi prijatelji-duhovniki bodo ves čas prihajali k njemu in mu pomagali. Toda skoraj bi rekel, da se je bolj prepiral z njimi nego prijateljsko razgovarjal. Vse ga razburja in čudi se, zakaj ne stori tega koraka s tisto lahkoto, ki bi morala biti vsaj zanj tolik delež, kakor je bila za druge tovariše, ki ga obdajajo. Slednjič so ga 23. decembra 1814 spravili v janzenistično hladno katedralo sv. Sulpicija v Parizu, kjer naj z drugimi tovariši sprejme poddijakonot. 9. marca 1816 je v St. Brieucu sprejel diaconot. Štirinajst dni nato je sprejel mašniško posvečenje in njegov brat Jean piše, da je Feliju pomagal obenem z abbejem Carronom: »Potegnili smo ga takorekoč za seboj, tako je bil plašen. Toda revež je še zdaj ves potolčen!«

Prvo sv. daritev je opravil v kapelici Feuillantine v Parizu. Abbe Carron piše, da se je pri tej daritvi ves tresel. Dasi čuvstven je silno razumsko opravljal vse molitve in pri povzdigovanju se je komaj premagal, da ni padel skupaj. Ko se je s kelihom obhajal, mu je postal ves obraz poten in ostalo je opravil, »kakor da ni več prisoten«.

(Dalje prih.)

Interim.

Politična kronika

Kako je z mirovnimi pogodbami

Vse trenutno mednarodno politično delo je osredotočeno na konferenco v Stresi. Tokrat si je diplomacija izbrala eden najlepših krajev severne italijanske primavere. Pravljična Isola Bella je postala forum za mednarodno razsodišče, ki naj obsodi pregrešno Nemčijo, ki je zagrešila nekaj strašnega. Po stari pruski navadi je s sunkom noža razčesnila versajsko mirovno pogodbo in to na dan, ko so v Nemčiji slavili spomin dveh milijonov žrtev, ki so padle za to mirovno pogodbo. Žgodil se je zločin, in kdo naj ga sodi in kakšen je ta zločin, naj sedaj presodi konferenca treh velesil v Stresi. Obsdba naj bo izrečena brez prisotnosti krivca in celo v skrajni tajnosti, kar se še niti v diktatorski Nemčiji ne godi. Ker pa vsak zločin zahteva predhodno raznih pravnih omejitev, da mu je nato mogoče določiti obseg in vsebino, si moramo končno vendarle ogledati, v čem obstoja ta dejanski stan.

Nemčija je ta korak izvršila točno v smislu predhodnih resolucij razorožitvene konference, ki se je začela v Ženevi leta 1932 in še sedaj ni končana. V decembru 1933 so vodilne velesile te konference sprejele obenem z Nemčijo soglasno resolucijo, s katero se Nemčiji priznava v načelu enakopravnost. Ves čas nato se je iskal samo način, kako dovoliti Nemčiji nato to enakopravnost. V bistvu vzeto je že ta resolucija pomenila delno kršitev versajske mirovne pogodbe. Poglavlje peto te pogodbe izrečno omejuje način nemškega eventualnega oboroževanja in določa tudi način kontrole nad nemškim vojnim stanjem. Resolucija razorožitvene konference pa gre tukaj že predaleč in tako odpira Nemčiji sami pot za vse njene korake, pa če tudi bi ti bili samostojni. Toda ta slučaj paradoksalne kršitve mirovne pogodbe ni edin. Velesile so ga same izvajale vse dotlej in lahko se je vršil mirno in javno vse dotlej, dokler je ostal paradoksalen. Brž ko pa je postal razumljiv tudi za priprostega človeka, pa je tak slučaj kršitve mirovnih pogodb postal strašen zločin, ki nosi v sebi najhujše prokletstvo, zmeraj pa samo za tistega, ki je slab. Tako so velesile same že v vprašanju reparacij prekršile v raznih smereh mirovne pogodbe. Vsi tisti načrti o plačevanju reparacij so padli pod vodo in pri tem se je obtoževala celo Amerika, da igra vlogo okrutnega Shilocka, ko izmozgava ubožno Evropo. Tako vidimo, da bi bilo dovoljeno versajsko mirovno pogodbo počasi razkrajati.

Toda to delno obračunavanje z mirovnimi pogodbami se je vršilo v mednarodni politiki stalno in brez velikih težav. Važnejše pa je to, da moremo čisto mirnodušno ugotoviti, da so se mednarodne mirovne pogodbe stalno v celoti kršile ali pa trgale prav tako, kakor to sedaj dela Nemčija. Pri tem bi mogli teh lepih čednosti obdolžiti skoraj vse častitljive evropske velesile. Vzemimo za primer samo mirovne pogodbe zadnjih sto let. V jesen leta 1814 so združeni nasprotniki Napoleonovi narekovali v Parizu Franciji mirovno pogodbo, ki je bila leta 1818 na kongresu v Aix la Chapelu slovesno raztrgana. Na dunajskem kongresu leta 1815 je bil izdelan velik dokument o ureditvi Evrope. Po zadnjem sestanku svete alijanse v letu 1825 o tem dokumentu sploh ni bilo več ne duha ne sluha. Borba Italije in Prusije za svojo neodvisnost se je neprenehoma zaključevala z nešteti mirovnimi sporazumi, ki včasih niso držali mnogo nad eno leto. Prusija je v Pragi sklenila z Avstrijo zelo ostro določeno mirovno pogodbo o nadaljnjem razvoju borbe nemških državic proti pruski nadmoči. Toda vse to ni bilo dovolj. Prusija je leta 1871 v versajski stekleni dvorani pod-

pisala s Francijo mirovno pogodbo, ki je bila hkrati najkrutejša kršitev praške mirovne pogodbe z Avstrijo. Tako je dokazov dovolj za to, da se dejstvo kršitve mirovne pogodbe nikdar ni smatralo za tako strašen zločin, nad katerim bi si mednarodna morala morala skrivati svoj obraz, mednarodna pravica pa lomiti palčice svojih krutih pravnih sankcij.

Zato bo poslej presoja nastalega položaja mnogo lažja. Na konferenci v Stresi in na nato sledečem sestanku sveta Zveze Narodov ne bo prišlo do nobenih obsodb Nemčije, pa tudi ne do nobenih skupnih korakov proti nemški kršitvi, oziroma odpovedi versajske mirovne pogodbe. Vsi sklepi bodo mnogo bolj samo taktičnega značaja in bodo v bistvu le gradili novo ravnotežje med velesilami. Dokler pa to ravnotežje ni zgrajeno dovolj trdno, pa je nemogoče računati na to, da bi se kdo spustil v borbo in se naenkrat zavedel, da je najbolj pravičen med brati in da je zato Bog že tako daleč na njegovi strani, da mu bodo pomagale vsaj nebeške trume, če bi mu že trume otrok tega sveta ne hotele slediti.

Vkljub vsemu moralnemu relativizmu, ki prodira iz vsega tega zmeraj bolj na dan, si pa moramo slednjič vendarle priznati, da iz dogodkov okoli nas raste nek nov mednarodni pravni red, ki nosi v sebi klice novega vrednotenja sodobne politike. Nemčija je storila ta svoj korak kot država, ki je smatrala, da je to njena pravica in da zahtevajo ta samostojni čin razlogi njene časti in njene politične in gospodarske neodvisnosti. Glavni nasprotnik te teze je Francija, ki zastopa stališče, da je za tako dejanje potreben soglasen sklep vseh držav, ki so pri tem interesirane. Še več! Tako delo se mora izvršiti v znamenju mednarodne harmonije vse Evrope. Tak korak, ki odpravlja en pravni okvir, mora hkrati že nakazati pot za nov mednarodni okvir, ki naj se nasloni na pakt Zveze narodov. Ta pakt ZN tvori namreč tudi že uvodno poglavje vsem mednarodnim mirovnim pogodbam, ki so bile sklenjene po letu 1919. Tako smo takoj opazili, da je po nemškem samostojnem koraku Francija prepustila Angliji, da naj ona privede Nemčijo v okvir dela ZN, toda Anglija tega ni storila, ampak je po posvetovanjih v Berlinu, Moskvi, Varšavi in Pragi prinesla v Streso čisto druge odločitve, ki se prav nič ne skladajo s francoskim mnenjem, kako se naj trenutno uveljavi ZN. Če je ZN zapustila v vprašanju Nemčije Anglija, ki pravi, da je najzvestejša zaščitnica ZN, zakaj se ne bi potem od teh poti odklonila Francija in si na drug način poiskala izhoda v novi mednarodni položaj, ki je nastal. Tak pred odhodom v Streso je zato Laval že podpisal s sovjetskimi veleposlanikom Potemkinom predhodni protokol, ki v bistvu že prehaja okvir pakta ZN. Ta poskus pogodbe med Francijo in Sovjetsko Rusijo ima v sebi nekaj garancijskih določil, ki jih pakt ZN nima. Francija in sovjetska Rusija se namreč hočeta zavarovati za slučaj, če nekatere njihove zahteve ne bi bile sprejete soglasno od ZN. Soglasnost sklepov ZN pa je bilo doslej najmočnejše orožje v rokah angleške politike. S to pogodbo pa se Francija i sovjetska Rusija rešujeta izpod te kontrole. Zato je prav možno predvideti, da pomeni razpad versajske mirovne pogodbe silen udarec v zgradbo ženevskega mednarodnega reda.

S tem pa prehajamo že v novo dobo evropske politike. Ideal mednarodnega sožitja v okviru ZN ni vzdržal, a ideal je vendarle tako močan, da bo ostal še naprej v instinktih širokih ljudskih plasti. Ideja o sodelovanju v okviru ZN razpade torej na tri dele in imamo tako trenutno tri bloke, ki se bodo borili za to, da si pridobe simpatije narodov in ljudstev. Anglosaksonski blok bo delal po svoje, blok med Francijo in sovjetsko Rusijo bo šel svojo pot, a v sredi se bo najbrž počasi moral izoblikovati prehodni blok, ki bo najbrž pod vodstvom Nemčije. Idejno najšibkejši bo vsekakor anglo-

saksonski blok, ker je preveč tuj naši miselnosti. Najbolj spontan bo blok med Francijo in sovjetsko Rusijo, dočim nemški blok po svojem dinamizmu ne bo daleč zaostajal. Najbolj zanimiv je gotovo blok med sovjetsko Rusijo in Francijo. Ko se ruši okvir Ženeve, ostaja samo še sovjetski tip o mednarodnem sožitju, ki je močnejši od ženevskega. Francoska ideologija je še dovolj prepojena občečlovečanskih idealov iz nešteti svojih revolucij v devetnajstem stoletju in bo v tem delu lahko Rusiji zato enakovredna. Za nas najinteresantnejši je nemški blok, ki nosi v sebi vsa nasprotja dogmatizmov, ki se lomijo nad srednjo Evropo.

Naš narod se borbe teh nasprotij ne more strašiti. Upajmo, da bo razčiščevanje svoje usode doživel malo bolj dosledno in iskreno, nego jo je v preteklosti.

Borba za kolonije

Med zaključki konference v Stresi se mahaja tudi zanimiva izjava italijanske vlade in v tej izjavi se Italija obvezuje, da bo z Abesinijo poslej vse sporne probleme reševala po določilih pogodbe, ki je bila med Abesinijo in Francijo, Italijo in Anglijo sklenjena v prvem desetletju našega stoletja. Tista pogodba pa predvideva v čl. 5 ves postopek arbitraže, ki je bil takrat še zelo v modi in je bil vnesen tudi v vse važnejše evropske pogodbe, ki so se poslej nazivale pogodbe o prijateljstvu ali pa o dobrem sosedstvu in je bilo to poglavje o obvezni arbitraži smatrano kot najmočnejše.

Dejstvo, da se je Italija sedaj proti Abesiniji odločila v Stresi za to pot, je zelo zelo značilno. Sicer se je to najbrž izvršilo na pritisk Anglije in njene zavisti, vendar pa je dejstvo dovolj močno, ker se iz tega jasno vidi, da se je morala Italija v svojih načrtih proti Abesiniji nekoliko umakniti. Nemški »fait accompli«
z dne 16. marca tega leta je bil v Stresi obsojen kot prebrutalen. Zavarovati je treba torej vsaj videz proti Abesiniji in nastopiti v vprašanju kolonijalnega zavojevanja nekoliko drugačno taktiko.

Upoštevati je treba, da se je Evropa za kolonije zanimala prvenstveno takrat, kadar je bilo treba kakšno državo v njenih pretiranih evropskih zahtevah spraviti na stranpota, ki pa niso nikdar smela biti manj pomembna po lastnostih junaštva in dobičkanosti nego bi naj bila ta ali ona evropska avantura. Tak kolonijalni izlet je bil navadno šele prvi korak za kakšen evropski zapletljaj in zanimivo je pri vsem tem to, da je država-zavojevalka nato izrabila v Evropi vse tiste civilizatorne in militaristične prednosti, ki si jih je nabrala v borbi z manj vrednimi narodi. Ta princip je v mednarodni politiki veljal vse devetnajsto stoletje in šele Nemčija s svojimi čudnimi kolonijalnimi demonstracijami v letih od 1905 do 1911 je skušala na svoj način preobrniti zakonitost, ki si jo je ostala Evropa izdelala v letih od 1830 do 1878. Ta zakonitost je predvsem predvidevala, da se naj ona evropska velesila, ki v Evropi ni našla zadoščenja pri tem ali onem konfliktu napoti v bližnjo Afriko in si tam vzame, kar ji je pač najnujnejše. Francija je to storila v letih 1830 in 1878 na silno posrečen način. V letu 1830 je zavojevala Alžirijo in v letu po berlinskem kongresu Tunizijo. Vse to se je takrat imenovalo mirna penetracija in tudi Nemčija se je proti koncu Bismarckovega vladanja že začela posluževati te diplomatske metode, ki je nato postala pravica slehernega močnejšega, ki se je naslanjala na navado in se je iz tega nekako nato razvilo mednarodno pravo, ki se je hotelo razvijati iz navad, ki se baje ne dajo več izpremeniti in naj zato dobijo moč in veljavo pravne norme. To priposestvanje se je nato mirno vršilo že tudi prva leta našega stoletja in se je teh metod posebno poslu-

ževala Nemčija, dokler so ji načelovali diplomati, ki niso bili tako vetrenjaški, kakor je bil nato Viljem II. Šele ta je nato občutno izpremenil to metodo na strah in grozo vse ostale pametne Evrope. Posegal je preko običajev in s konflikti pred Agadirjem in Tangerjem šaril tako, da se je zdelo, da se bo porušila ta stara diplomatska metoda, ki je bila tako premeteno in brez velikega truda sestavljena v celem devetnajstem stoletju. Po svoji nemški navadi je Viljem II. mislil, da si mora nemški narod tudi v Afriki in Aziji spletati krvavih lavorik in ustvarjati heroje germanizma, ki bodo prevpili vsa kulturno tradicijo ostale Evrope, ki je mislila, da je boljše, če v Azijo in Afriko prodira s tradicijami latinske in grške kulture v žepu. Znano pa je, da se vse stare kulture drže med seboj in ni zlodej, da se v osvojenih deželah ne bi kje našel kak ideolog, ki bi pogodil, da se izžemanje stare Evrope naslanja celo nekje na določila častitljivega Buddhe ali pa na verze Konfucija.

Ta stari način kolonijalnega zavojevanja je bil določen tudi v rimskem sporazumu z dne 7. januarja t. l. med Francijo in Italijo. Kakor vrši Japonska svojo mirno penetracijo na Kitajskem, tako se naj Italija razširi v vzhodni Afriki. Vse to se naj zgodi po starih določilih in sicer tako, da ne bo nikdo mogel poseči vmes opirajoč se na kakšno protivna načela, ki so močnejša od določil, ki so bila priposestevovana z običajem. Italija naj v Abesiniji uvede tak »fait accompli«, ki bo čisto nekaj drugega, nego je kak tak čin v naši stari Evropi.

Toda tukaj se je zgodilo nekaj, kar je vendarle splašilo stare lisjake. Opazilo se je nakrat, da se italijanski pohod v Abesinijo pripravlja kot prava vojna. Pa to še ni nič hudega, če se vojna pripravlja in izvede tako, da se vojaški krogi iz nje nekaj nauče. Hujše je takrat, če se ta stvar izvaja tako, da se tudi ljudstva in narodi iz tega nekaj nauče. In zgodilo se je kakor je zapisano v sv. pismu: »Česar nočeš, da bi tebi kdo storil, tudi ti drugemu ne stori!« Zgodilo se je, da je to vprašanje nastalo takorekoč moralno v evropskem smislu in morala ima v Evropi še zmerom zelo čudne zakone. Moralno je v Evropi namreč tisto, kar odobrava javno mnenje. In to javno mnenje je skušalo na abesinskih zadevah preizkusiti svojo prodorno moč, ker je v Evropi že tako oslabeledo, da si v nobenem vprašanju več ne upa na dan. Kadar pa ima kakšno politično dejanje več utemeljitev nego samo eno, potem je zelo šibko in takih dejanj ne more nadzirati niti tajna niti javna oblast.

Zato je bilo treba brž najti nek izhod in ta izhod je morala poiskati Anglija, ki še zmeraj uživa sloves, da je najbolj puritanska država v Evropi. Grešnika pa je mogoče spreobrniti na ta način, da ga spraviš v smrtno nevarnost. Če pa niti to nemoralno sredstvo ne odleže, potem ga je pač treba prepustiti njegovi pregrešni družbi, kjer naj čaka svoj žalostni konec, to se pravi: če v Evropi samo eden greši, je to silno nerodna zadeva, a zdravilo smrtno nevarnosti preveč tvegano. Zato ga je treba zvezati v fronto z ostalimi grešniki ali mu pa poiskati grešnega tovariša, če so vsi ostali v stanju milosti božje pred Bogom in ljudmi.

Taktika v prisvajanju kolonij se je torej v Stresi zelo spremenila. Z Abesinijo se ne sme ponoviti več slučaj, ki ga je v prejšnjem stoletju izrabila Francija v Alžiriji in Tunisu. Moderno kolonijalno vprašanje se mora raztegniti in v tem oziru je ravno Nemčija tista, ki odpira na zelo lep način pot v čisto nova obzorja. Še zmeraj nam namreč done v ušesih pridige nemških modernih prosvetljencev, v katerih se je stalno pelo, kako bo Nemčija obračunala z zapadno Evropo. Torej se je Nemčija postavljala kot načelna nasprotnica proti zapadni Evropi zadnji čas zmeraj v ospredje. Ko

so pa bili koncem marca angleški državniki v Berlinu, so jim tam prišepnili na uho, da bi prav radi kolonije. In nad nemškim narodom se je zopet otvorilo brezdno favstovske tragedije. Prišel je na svet Mephisto in prišepnil prelepi Gretchen na uho, da je greh lep in sladak. Faust bo že preživel tragedijo in se v titanskih mukah očistil — saj jutri še ne bo konec sveta — Gretchen je pa slabotno bitje in rojeno samo zato, da postane žrtev greha.

Izjava italijanske vlade v Stresi je torej samo odložila za nekaj časa rešitev vprašanja Abesinije. Sedaj se namreč začenja doba sodelovanja z Nemčijo, ki si hoče nekaj rezervirati v kolonijah. Ne ve se še, kaj. Toda gotovo je, da bo treba sodelovati z Nemčijo in sedaj je samo treba ugotoviti, kje bi naj bile koncesije večje: v Evropi ali pa v kolonijah.

Tako vidimo, da prehaja v dvajseto stoletje kolonijalni problem v bistvu s prav istimi namerami, kakor v devetnajstem stoletju. Izjava Italije v Stresi nikakor ne pomeni, da bo sedaj Abesinija uživala v mednarodnem pravu iste pravice kot jih uživajo evropske države. Ta izjava pomeni le spremembo taktike in odpira samo Nemčiji mimo Evrope povratek na svetovno pozornico. Nemčija naj samo prizna, da hoče delati z Evropo skupno tako, da ne bo javno mnenje mislilo, da dela Nemčija po drugih moralnih zakonih nego ostala Evropa.

Augur.

Ocene

Jože Langus: Praktični govornik 1935. Jug. strok. zveza. — S pričujočo knjižico je Jug. strokovna zveza napravila zelo potrebno dejanje, ki svojemu namenu v polni meri zadostuje, saj podaja v pristopni obliki tehniko govorništva, tako vsebinsko kakor oblikovno, po razporedbi, po smotrenosti in učinkovitosti. Tako izčrpnega priročnika za karkoli, najmanj pa za govorništvo še nismo imeli, lahko ga imenujemo, ter ga primerjamo z drugimi inozemskimi knjigami, majhno mojstrovino, ki bo služila ne le voditeljem delavskih organizacij, katerim je namenjena, temveč vsakomur, ki ga delo privede do javnega govorniškega nastopanja.

Ignazio Silone Fontamara: Roman iz fašistovske Italije. Prevedel Talpa. Založil konzorcij »Svobode«. Tiskala Ljudska tiskarna d. d. Maribor. — Fontamara, delo mladega italijanskega pisatelja, je izmed tendenčnih romanov roman tiste vrste, ki ni tendenčen po ideologiji, oblečeni za silo v literaturo, marveč po preprosti, a vendar osnovni tragiki dogajanja o življenju apeninske in abruške gorske vasi, kolektiva, ki ga živečega v patriarhalni primitivnosti oblik življenja, revščine in miselnosti, nenadno ubije tuji svet in tuji ljudje fašizma. Ob tragediji zaostale vasi se odigrava nazoren spopad dveh svetov, ki je značilen za sedanost in ki lahko čaka tudi nas. Fašizma in vse njegove grozotnosti bodisi za obstoj svobodnega posameznika na tej ali oni stopnji socialnega razvoja ali za obstoj človeških, ne shematičnih celot pač ni nihče predstavil Evropi tako kakor Silone s svojo nevsiljivo, nekričečo, resignirano zgodbo. Fontamara spada zato med velike romane sodobnosti, saj v vsej preprostosti vsebine in sloga z veliko umetnostjo razgalja trpljenje današnjega človeka, ki mu življenje ne onemogočajo in ne grene več osebni, moralni konflikti, marveč nasilja organiziranih zatiranj. Z

njim smo v slovenščini dobili potrebno knjigo, ki jo lahko štejemo za dogodek, le žal, da o tako malomarni jezikovni obliki, kar pa je pri knjigah te založbe še itak običaj.

Alojzij Kovač: Dinamit na Daljnem vzhodu. Mala biblioteka. 4-5. zvezek. Ljubljana 1934. — V zbirki Male biblioteke izhajajo že dalje časa poljudne brošure, ki obravnavajo pereče socialne in politične probleme. Vse te knjižice so pisane zelo živahno in preprostost je njihova velika oblika. Tako je tudi v tej knjižici Kovač v zelo pregledni obliki podal vzhodno azijski problem zelo poljudno in pregledno, seveda v okviru idej, ki jih sam zastopa. Jasno je zato, da so vse te knjižice predvsem tendenčne, dasi so čisto tako obširne, da zato ne izgube mnogo na svoji prepričevalni vrednosti. Seveda je vprašanje, če drže vsi ti problemi samo s tega vidika, na katerih je zasnovana Mala biblioteka. To dejstvo pretirane tendence v eno smer končno tudi utruja, ker bralec že vnaprej ve, do kakšnih dialektičnih zaključkov mora priti avtor. Ni pa prezreti, da so te knjižice pisane v udarnem stilu in če bi ta stil ne bil tako časnikarski in agitatorski, bi mogli biti Mali biblioteki v tej smeri še za kaj več hvaležni nego samo za propagando.

Iz dneva v dan

Paul Claudel ni prišel v akademijo. — Po Barthoujevi smrti je ostal njegov sedež v francoski akademiji prazen. Dolgo je bil za njegovo mesto edini kandidat Paul Claudel, znani francoski katoliški pesnik in diplomat. Mislilo se je že, da bo Claudel izvoljen na to mesto v obliki takozvane maršalske izvolitve, to je brez protikandidata. Toda v zadnjem času so mu našli protikandidata v osebi Claudea Farerreja. Toda vse je mislilo, da bo šel Claudel gladko skoz, saj je njegova slava danes svetovna in so njegova dela v tujini bolj znana nego v Franciji. Predvsem v takozvani levici je imel Claudel sicer velike nasprotnike, ki so mu očitali njegov misticizem, njegovo pretirano katolištvo v liriki in pa predvsem njegovo oblikovno svobodoljubnost. Pisal je svoje verze takorekoč v prozi in mnogi so mu to zelo zamerili. Toda zanj so se v akademiji potegovali vsi, ki v današnji francoski literaturi kaj veljajo, tako predvsem Valery, Bonnard in Mauriac. Borbo proti Claudelu sta vodila Pierre Benoit in Prevost, torej pisatelja druge garniture. Toda na dan volitev je sledilo presenečenje. Izvoljen je bil Farerre in Claudel je ostal v manjšini. Akademija se je odločila proti Claudelu zato, češ da še ni ugotovljeno, če je res pesnik. Njegovi pesniški izrazi so tako svobodni, da jih akademija ne upa presoditi, ker ne ve, če ni v njem samo velika razgibanost, ki krije pesnika nekje daleč odzadaj. Tudi je baje premalo racionalističen itd. V vsej francoski beletristiki se sedaj razvija ostra polemika proti akademiji. Otvoril jo je drugi pesnik kozmosa Jean Giraudoux, s katerim tudi ne ve akademija, kaj početi. Napisal je več ostrih člankov, kjer sicer kot levičar brani z vso silo Claudela in svobodo francoskega pesniškega izraza.

Panaït Istrati umrl. — V Bukarešti je ob velikonočnih praznikih umrl znani pisatelj Panaït Istrati. Pokojni je pisal v francoskem jeziku in je bil kot pisatelj svetovnega slovesa. V literaturo je prišel kot samouk in ga je

odkril slučajno Romain Rolland. Sodeloval je pri vseh pariških levičarskih revijah in je svoje zadnje romane objavil v reviji »Europe«. Njegovo najlepšo povest »Nerancula« je prinesla lani Delavska založba v prevodu.

»Straži v viharju« v prepis. — Nedavno je neki katoliški trust odpustil nameščenko po 26 letnem zvestem službovanju. Pri svojem delu je podjetju pustila celo svoje živce za pultom in je tako popolnoma zlomljena odšla v pokoj. Podjetje se je je nato tako usmilo, da ji je začelo osporavati njene nadaljnje po zakonu predvidene prejemke in začelo z njo prerivanje glede pokojnine. Pri tem ji je bilo izjavljeno, da za podjetje ne veljajo tozadevna zakonita določila, kaj šele določila znanosti in spoštovanja, ki jih končno predpisuje tudi krščanska morala. Najbolj zanimivo pa šele pride: neko liberalno podjetje je imelo skoraj ta isti slučaj. Liberalno podjetje je uredilo tako, da je bilo zadoščeno zahtevam nameščenca, katoliško pa ne!

† dr. Henrik Tuma. — Nepričakovano je umrl eden naših najbolj neobičajnih javnih delavcev. Znan je bil pokojni kot politični, socialni in planski pisatelj. Na poti svojega razvoja je gotovo edinstven primer v vsej naši politiki. V eni prihodnjih števil »Besede« bomo objavili o njem daljši članek, saj je njegova pot v našem javnem življenju tako čista v svoji doslednosti, da nam more biti danes podvojeno blizu.

Kam gre Ljotić. — Dimitrije Ljotić je imel v Zagrebu volilni shod. Slovencem bo še v spominu, da je hotel na svojih shodih po Sloveniji dokazati, da ni fašistov. O tem shodu pa piše belgrajska »Politika«, da so se pred vhomom v dvorano zbrali pristaši »Zbora«, ki so na rokah nosili trakove s kljukastimi križi. Ko je Ljotić vstopil v dvorano, so ga vsi navzoči pozdravili z dviganjem desne roke.

Zbirka slovenskih novel. — V Krekovi knjižnici Delavske založbe izide kmalu zbirka »Slovenske novele«. Novele za to zbirko so prispevali predvsem mlajši slovenski pisatelji. Med temi so predvsem novele Bogomira Magajne, Mirka Javornika, Cirila Kosmača in drugih.

Odmevi po koncertu. — Vsem je še v spominu veliki uspeh koncertov akademskega zbora. Njegovi koncerti so zadnji čas postali skoraj da že merilo za našo tvornost na glasbenem polju. Tako je bilo njegovo delo v tej smeri za slovensko stvar zelo važno in pomembno. Pričakovati je torej bilo, da bo to delo posebno pri enem delu našega javnega mnenja našlo vse odobravanje in mogoče celo veselje. Toda moti se, kdor tako računa. Zopet je morala prodreti na dan naša malomeščanska zavist in tako so morali izjavljati svoje pomisleke tisti, ki so tokrat zopet zaslužili, da bi jih prevelika tuja slava mogla potisniti vsaj nekoliko v senco. Dočim so bili vsi zadovoljni, so ti krogi nakrat opazili, da ni bilo vse tako kakor bi moralo biti... najbrž le zato, ker pri tej zadevi ne morejo imeti nič besede.

